

İdrimi Zamanında Alalah Krallığı

Cemil BÜLBÜL*

Özet

Alalah'ın MÖ. 15. yüzyıla tarihlenen IV. tabakasında çivi yazılı tabletlerin yanı sıra, Alalah'ın meşhur krallarından biri olan İdrimi'nin kitabesi de bulundu.

Şu anda İngiltere'nin başkenti Londra'daki British Museum'da teşhir edilen İdrimi'nin Kitabesi, MÖ. 15. yüzyıl Alalah'ının siyasi tarihi hakkında bilgiler aktaran en önemli vesikadır.

Söz konusu kitabe, Halep kralı İlim-İlimma'nın oğlu İdrimi'nin anlaşılamayan nedenlerle Emar'a kaçmak zorunda kaldığını anlatmaktadır.

Kenan'da saklandıktan sonra İdrimi, Mukiş ve diğer bölgelerdeki sadık takipçilerinden bir ordu oluşturarak, ata topraklarını tekrar ele geçirmiş ve kendisini Mukiş'in ve Alalah'ın kralı ilân etmiştir.

Anahtar Kelimeler: İdrimi, Alalah, Mukiş, Tel Açana, Halep

The Alalakh Kingdom During the Reign of Idrimi

Abstract

The cuneiform texts were found in level IV of Alalakh which dates 15. th. century B.C. But in the same level an inscription was found also. This inscription was on a statue which belonged to Idrimi who was one of the famous kings of Alalakh.

The inscription of Idrimi is now in the British Museum in London which is the capital of England. This inscription gives information about the political history of Alalakh in 15. th. century B.C. So, it is accepted as an important document.

This inscription tells the escape of Idrimi who was the son of Ilim-ilimma, king of Aleppo, to Emar from his native country. But we do not know the reasons of this escape.

Idrimi hid in the Land of Cananan for a certain time and then he founded an army from his men in the Land of Mukish and in the other regions and he conquered his ancestral lands by this army. After this victory he declared himself as the king of Mukish and Alalakh.

Key Words: Idrimi, Alalakh, Mukish, Tell Atchana, Aleppo.

Giriş

Alalah'ı kazan İngiliz arkeoloğu Sir Leonard Woolley, ikinci çivi yazılı arşivini VII. tabakadan yaklaşık 200 yıl sonraya ait olan IV. tabakada keşfetti.¹ MÖ. 15. yüzyılın başlarında Alalah kralı olarak hüküm süren İdrimi'nin heykeli, yine Woolley tarafından 1939'da Tel Açana'da bulundu.² Fakat bu heykel üzerindeki metin, İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi yüzünden hemen yayımlanamadı.³ Söz konusu metin 104 satırdan oluşan bir otobiyografi idi.⁴ IV. tabakadaki Alalah arşivlerinde yüzlerce metin

* Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü - Afyon

¹ Richard S. Hess, "Alalakh Studies and the Bible: Obstacle or Contribution?", Scripture and Other Artifacts, Essay on The Bible and Archaeology in Honor of Philip J. King, Eds. M.D. Coogan, J.Cheryl Exum, Lawrence E. Stager., Westminster John Knox Press, 1994, s. 200.

² Tremper Longman, Fictional Akkadian Autobiography, Indiana 60.

³ A. Leo. Oppenheim, "Babylonian and Assyrian Historical Texts", ANET, Princeton University Press 1969, s. 557.

⁴ Eric M. Meyers, "Alalakh Texts", The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East I, Oxford University Press 1997, 59-61.

keşfedilmiştir. Bu metinler, bölgenin MÖ. 15. yüzyıldaki siyasi tarihi ve ekonomisi hakkında zengin kayıtlar içermektedir.⁵

Bu tabakaya ait arşiv belgeleri, MÖ. 2. Binyıl ortalarındaki Eski Yakın Doğu'nun sosyal, kültürel ve etno-linguistik tarihine ilişkin önemli bilgiler içerir.

İdrimi Zamanında Alalah Krallığı

Alalah dışında hiçbir kaynakta İdrimi'den söz edilmez. IV. tabakada bulunan tabletlerden yalnızca birkaçı onun iktidarı dönemine aittir. Bunlardan AT 3 numaralı tablet, Kizzuwatna kralı Pilliya ile İdrimi arasında yapılan bir antlaşmaya ait olup, söz konusu antlaşma, Mitanni kralı Barratarna'nın himayesi altında yapılmıştır. AT 71 numaralı tablet ise, İdrimi'nin bir kölenin satın alınması dolayısıyla yazdırdığı bir vesikadır. AT 99 numaralı tablete gelince; bu vesika, İdrimi'nin huzurunda yapılan bir kontratın parçasıdır.⁶ Son iki tablet üzerinde, **“İdrimi, Addu'nun hizmetkârı”** (İd-ri-mi İR ša d IM) ibaresinin yazılı olduğu mühür baskısı vardır.⁷ Bu mühür, İdrimi'nin oğlu Niqmepa tarafından da kullanılmıştır. Herhangi bir kralın kimliğinden söz etmeyen AT 187 ve AT 401 numaralı tabletlerin de İdrimi'den ziyade Niqmepa'nın iktidarı sırasında yazılmış olabileceği düşünülmektedir. İdrimi zamanına ait olduğunu kesin olarak bildiğimiz üç tableten yalnızca AT 3 numaralı antlaşma metni, tarihi açıdan büyük önem taşır. Ayrıca, İdrimi'nin heykeli üzerine yazılmış olan metin de, İdrimi hakkında olduğu kadar, onun zamanında meydana gelen hadiseler için de temel kaynak olarak kullanılmıştır. Kendine has bir çivi yazısı stili ile yazılmış olan bu metin, bir otobiyografi olarak düzenlenmiştir. Bu metin, romantik bir öyküden söz eder.⁸

Alalah'ı kazan İngiliz arkeoloğu Sir Leonard Woolley, ikinci çivi yazılı arşivini VII. tabakadan yaklaşık 200 yıl sonraya ait olan IV. tabakada keşfetti.⁹ MÖ. 15. yüzyılın başlarında Alalah kralı olarak hüküm süren İdrimi'nin heykeli, yine Woolley tarafından 1939'da Tel Açana'da bulundu.¹⁰ Fakat bu heykel üzerindeki metin, II. Dünya savaşının patlak vermesi yüzünden hemen yayımlanamadı.¹¹ Söz konusu metin 104 satırdan oluşan bir otobiyografi idi.¹²

İdrimi'nin heykeli üzerindeki kitabede, onun öyküsü şöyle anlatılmaktadır:

1. a-n a-k u ¹İ d-r i-m i D U M U (*mār*) ¹D I N G I R (*İlim*) -i- l i m-m a

⁵ Jesse Casana, “Alalah and the Archaeological Landscape of Mukish: The Political Geography and Population of a Late Bronze Age Kingdom”, BASOR 353, 2009, s. 11 Ayrıca bkz: D.J., Wiseman, The Alalah Tablets, London, 1953; Eva Von. Dassow, “Archives of Alalah IV in Archaeological Context”, BASOR 338, 2005, s.1-69.

⁶ Eva Von Dassow, State and Society in The Late Bronze Age: Alalah under The Mitanni Empire (Studies on the Civilization and Culture of Nuzi and The Hurrians), USA 2008, s. 23.

⁷ Dominique Collon, The Seal Impressions from Tell Atchana/Alalah, Germany 1975, s.99

⁸ Dassow, a.g.e., 2008, s. 24.

⁹ Richard S., Hess, “Alalah Studies and the Bible: Obstacle or Contribution?”, Scripture and Other Artifacts, Essay on The Bible and Archaeology in Honor of Philip J. King, Eds. M.D. Coogan, J.Cheryl Exum, Lawrence E. Stager., Westminster John Knox Press, 1994, s. 200.

¹⁰ Tremper Longmann, Fictional Akkadian Autobiography, Indiana 1991, s. 60

¹¹ A. Leo Oppenheim, “Babylonian and Assyrian Historical Texts”, ANET, Princeton University Press 1969, s. 557

¹² Eric M. Meyers, “Alalah Texts”, The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East I, Oxford University Press 1997, s.59-61.

2. I R (*arad*) ^dI M (*adad/Tešub*) ^dḪ é-b a t ù ^dI š t a r N I N (*bēlet*) u r u (*āl*)
A- l a - l a – a h N I N (*bēlti*)
3. i-na URU (*āl*) Ha-la-ab^{ki} É(*bīt*) a-bi-ya / NIN (*bēlti*) - ya
4. [*awat*] ma-ši-ik-tú it-tab-ši u hal-qà-nu
5. LÚ^{há} (*awēlūt*) URU (*āl*) É-mar^{ki} a-ha-te^{há} /IGI (*pān*)
6. ša um-mi-ya ù aš-ba-nu a-na URU (*āl*) É-mar^{ki}
7. ah-he^{há} -ya ša UGU (*elī*)-ya GAL-GAL^{há} (*rabū*)
8. it-ti-ya-ma aš-bu-ú ù ma-an-nu-um-ma
9. a-wa-te^{meš} ša ah-šu-šu ú-ul ih-šu-uš
10. um-ma a-na-ku-ma ma-an-nu-um É (*bīt*) a-bi-šu < uba''u >
11. lu-ú DUMU (*mār*) NISAG (*ašarēd*) GAL (*rabī*) ù ma-an-nu-um
12. [*ašbu*] a-na DUMU^{há} (*mārē*) URU (*āl*) É-mar lu-ú ÌR (*arad*)
13. ANŠE.KUR.RA (*sīsī*)-ya G ĩ Š.GIGIR(*narkabtī*)-ya ù LU.KUŠ_x (*kizī*)-ya
14. el-te-qé-šu-nu ù i-lam ma-at hu-ri-ib-te^{ki}
15. e-te-ti-iq ù li-bi ERÍN^{meš} (*sābē*) Su-tu-ú^{ki}
16. e-te-ru-ub it-ti-šu a-na li-bi
17. GIŠ.GIRIR(*narkabtī*) sa-^{li}lil –te-a bi-ta-ku i-na ša-ni u₄ -mi
18. an-mu-uš-ma ù a-na ma-at Ki-in-a-nim^{ki}
19. al-li-ik i-na ma-at Ki-in-a-nim^{ki}
20. URU (*āl*) Am-mi-ya^{ki} aš-bu i-na URU (*āl*) Am-mi-ya^{ki}
21. DUMU^{meš} (*mārē*) URU (*āl*) Ha-la-ab^{ki} DUMU^{meš} ma-at Mu-ki-iš-he^{ki}
22. DUMU^{meš} (*mārē*) ma-at Ni-ih^{ki} ù [DUMU (*mārē*)]^{meš} ma-at
23. A-ma-e^{ki} aš-bu
24. i-mu-ru-un-ni-ma
25. i-nu-ma DUMU (*mār*) be-li-šu-nu a-na-ku ù a-na UGU (*muhhī*) -ya
26. ip-hu-ru-nim-ma a-ka-a-na DUG₄ (*aqtabi*) ur-tab-bi-a-ku
27. ú-ra-ak ù a-na li-bi ERÍN^{meš} (*sābē*) LÚ.SA.GAZ (Hapirī)
28. a-na MU.7.KAM^{meš} (*sebe šanāti*) aš-ba-ku MUŠEN^{há} (*essūrāti*) ú-za-ki
29. SILA₄^{há} (*puhādi*) ab-ri-ma- ù še-ib-i ša-na-ti ^dIM (*Adad / Tešub*)
30. a-na SAG.DU (qaqqadī) -ya it-tu-ru ù e-te-pu-uš GIŠ.MA^{há} (*ellipāte*)
31. ERÍN^{meš} (*sabē*) NU.UL.U / SI.KU (*tillati[?]*) a-na- GIŠ.MA^{há} (*ellipāte*) ú-šar-ki-
ib-šu-nu
32. ù A.AB.BA (*tātma*) a-na ma-at Mu-ki-iš-he^{ki}
33. et-te-šir ù pa-an HUR.SAG (*huršān*) Ha-zi
34. a-na ta-ba-lim ak-šu-ud e-li-ya-ku
35. ù ma-ti-ya iš-mu-un-ni-ma GUD^{há} (*alpē*) u UDU^{há} (*immerē*)
36. a-na pa-ni-ya ub-lu-ú-nim ú i-na U₄.1.KAM (*ištēn ūmi*)
37. ki-ma 1^{en} (*ištēn*) LÚ (*awēli*) ma-at Ni-hi^{ki} ma-at A-ma-e^{ki}
38. ma-at Mu-ki-iš-he^{ki} ù URU (*āl*) A-la-la-ah^{ki} URU^{ki} (*ālī*) - ya
39. a-na ya-ši-im it-tu-ru-nim ŠeŠ^{meš} (*ahhe*) - ya
40. iš-mu-ú-ma ù a-na mah-ti-ya il-li-ku-ú
41. ah-he^{há} - ya ki it-ti-ya-ma in-na-hu-ú

42. ah-he^{há} - ya lu ú-kin-am-šu-nu ap-pu-na
43. MU.7.KAM^{há} (*sebe šanāti*) ¹Ba-ar-at-tar-na LUGAL (*šarru*) dan-nu
44. LUGAL (*šar*) ERÍN^{mes} (*sābē*) Hur-ri^{ki} ú-na-kir-an-ni
45. i-na se-eb-i ša-na-ti a-na ¹Ba-ra-at-ar-na LUGAL^{ri} (*šari*)
46. LUGAL (*šar*) ERÍN^{mes} (*sābē*) < Hur-ri^{ki} > ¹An-wa-an-da aš-ta-par ù ad-bu-ub
47. ma-na-ha-[te] {te} ša a-bu-te^{há} - ya i-nu-ma
48. a-bu-te^{há} - ya a-na UGU (*muhhī*) - šu-nu in-na-hu-ú
49. ù [*a-wa*] - ti-ni a-na LUGAL^{há} (*šarri*) ša ERÍN^{mes} (*sābē*) Hur-ri^{ki} da-mi-iq
50. ù a-na bi-ri-šu-nu NAM.ERIM (*māmīta*) da-na
51. iš-ku-nu-nim-ma LUGAL(*šarru*) dan-nu ma-na-ha-te^{há}.
52. šap a-nu-ti-ni ù NAM.ERIM (*māmīta*) ša bi-ri-šu-nu iš-me-ma
53. ù it-ti ma-mi-ti uš-ta-su-šu A Ḫ . A Ḫ (aḫa-aḫa) a-wa-at
54. ma-mi-ti ù aš-šum ma-na-ha-te^{mes}-ni šu-ul-mi-ya
55. im-tá-har ù ki-nu-ti ša kab-tu ú-sa <mhīr(?)> SISKUR_x (niqê)
56. ù-šar-bi ù É (bīta) hal-qa ú-te-er-šu
57. i-na LÚ^{ti} (awēlūtī)-ya i-na ki-nu-ti-ya da-an-na-am
58. a-za-kur-šu ù LUGAL^{ku} (*šarrāku*) a-na URU (āl) A-la-la-ah^{ki}
59. LUGAL^{mes} (*šarrāni*) ša ZAG (imittī)-ya ù GÜB (*šummēli*)-ya il-lu-an-ni-ma
61. ša ab-bu-te^{há} i-na-qa-ri tab-ku-ú
62. ú a-na-ku i-na qa-qa-ri ú-ša-at-bu-ku
63. ú a-na-an-ta ú-šak-lu-ú-šu-nu
64. ERÍN^{mes-bá} (*sāba*) el-te-qé a-na ma-at Ha-at-te^{ki}
65. e-te-li ù 7 URU.DIDLI^{há} (*ālāmi*) sa-lul-šu-nu
66. URU (āl) Pa-aš-ša-he^{ki} URU (āl) Da-ma-ru-ut-SIPA (rē'ī)^{ki}
67. URU (āl) Hu-lah-ha-an^{ki} URU (āl) Zi-se^{ki} I-e^{ki}
68. URU (āl) Ú-lu-zi-na^{ki} ù URU (āl) Za-ru-na^{ki}
69. an-mu-ú URU.DIDLI^{há} (*ālāmi*) sa-lul-šu-nu ù ul-lu-ú
70. ah-te-pi-šu-nu-ti ma-at Ha-at-te^{ki}
71. ú-ul ip-hur ù a-na UGU (*muhhī*)-ya ú-ul il-li-ku
72. ša lib-bi-ya e-te-pu-uš sal-la-te^{há} -šu-nu
73. aš-lu-ul-ma nam-ku-ri-šu-[nu] bu-še-šu-nu ba-ši-tu-[šu]-nu
74. el-te-qé ù ú-za-iz a-na ERÍN^{mes} (*sabē*) til-la-ti-ya
75. LÚ^{mes} ah-he^{há}-ya
76. ù LÚ.eb-ru-te^{há}-ya qà-du-šu-nu-ma
77. a-na-ku el-te-qé ù a-na ma-at Mu-ki-iš-he^{ki} at-tu-ur
78. ù e-ru-ub a-na URU(āl) A-la-la-ah^{ki}-ya i-na šal-la-tim
79. u i-na mar-ši-tim i-na nam-ku-ri i-na bu-ši ù i-na ba-ši-tú
80. ša iš-tu ma-at Ha-at-te^{ki} ú-še-ri-du É (bīta) uš_x -te-pí-iš
81. GU.ZA (*kussī*)-ya ki-ma GU.ZA^{mes} (*kussī*) ša LUGAL^{mes} (*šarrāni*)
82. LÚ^{mes} ŠEŠ^{mes} (*ahhē*)-ya ki-ma ŠEŠ^{mes} (*ahhē*) ša LUGAL^{mes} (*šarrāni*)
DUMU^{mes} (*mārē*)-ya
83. ki-ma DUMU^{mes} (*mārē*)-šu-nu ù LÚ^{mes} qur₄-bu-te^{há}-ya ù qur₄-bu-te^{há}-šu-nu
84. ú-ma-ši-lu-ú-šu-nu TUŠ^{mes} (*āšibī*) ša a-na lib-bi ma-ti-ya^{ki}

85. KI.TUŠ (šubta) ṛ ne ṛ -eh-tam ú-š-še-ši-nu ša KI.TUŠ (šubta) la ú-uš-ša-bu
 86. a-na-ku ú-šeš-ši-bu-šu-nu ù ma-ti^{ki}-ya ú-ki-in-nu-ma
 87. ù ú-ma-ši-il URU.DIDL^{há}-ya ki-me-e pa-nu-ti-ni-ma ki-ma A.A. (abbūti)-
 ni-ma
 88. it-te^{meš} ša DINGIR^{meš} (ilāma) ša URU (āl) A-la-làh^{ki} ú-ki-in-nu-ú-ma
 89. ù SISKUR_x^{há} ni-iq-qi^{há} ša a-bi-bi-ni ša uš-te-pí-šu-ú-šu-nu
 90. a-na-ku e-te-ne-pu-uš_x -šu-nu an-mu-ú e-te-pu-uš_x -šu-nu
 91. ù a-na qa-ti^{ld}IM (Adad / Tešub)-ni-ra-ri DUMU (mārī)-ya ap-ta-qi-id-šu-nu
 92. ma-an-nu-um-me-e ALAM (salmī)-ya an-ni-na-ti IŠ-ZA-AR-RI-KU
 (ušamsaku / ušazzaqul [?])
 93. {ù pi-ri-ih-šu li-il-qú-ut }^dŠa-mu li-iz-zu-ur-šu
 94. ša-ap-la-nu^l er-se-tu pi-ri-ih-šu li-il-qú-ut
 95. DINGIR^{meš} (ilānu) ša AN (šamê) ù KI (erseti) LUGAL^{ut} (šarrūt)-šu li^l-ma-
 at-tu^l EŠ (ebla) lim-du-du-šu
 96. ma-an-nu-um-me-e ú-na-ak-kir-šu i-pi-pa-aš-ši- [ssū]
 97. ^dIM (Adad / Tešub) EN (bēl) AN (šamê) ù KI er-se-ti ù DINGIR^{meš} (ilānu)
 GAL.GAL.E.NE (rabūtu) šu-ma-šu
 98. ù NUMUN (zēr)-šu li-hal-qu ina ma-ti-šu ^lŠar-ru-wa DUB.SAR (tupšarru)
 G ĪR.NITA (šakkanakku) X.XX.XXX (istur isniq ibre) ù a-na
 99. ^lŠar-ru-wa LÚ.DUB.SAR (tupšarru) ša ^dALAM(salma) an-ni-na-tim is-tu-ru-
 šu DINGIR^{meš} ša AN (šamê) u KI (erseti)
 100. li-bal-li-tu-ú-šu li-na-sa-ru-šu lu-ú KUG.LU (andullu / nūrul [?])-šu ^dSamaš
 EN (bēl) e-lu-ti
 101. ù šap-la-ti EN (bēl) {lu-ú} e-tem-mi lu-ú TIRA (sillu/sulūlu[?])-šu
 102. MU.30.KÁM^{meš} (30 šanāti) LUGAL^{ku} (šarrāku)
 103. ma-na-ah-ti-ya a-na ALAM (salmi)-ya aš-tu-ur li- [murā/šasša]
 104. ù a-na UGU (muhhī)-ya li-ik-ta-na- [rabā/ū]¹³

¹³ Edward L. Greenstein&David Marcus, “The Akkadian Inscription of Idrimi”, JANESCU, Volume 8: 1976, New York 1977, s. 64-66; İdrimi'nin kitabesi ve transkripsiyonu hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz: Sidney Smith, The Statue of Idrimi, BIAA, London, 1949.; G.H. Oller, The Autobiography of Idrimi: A New Text Edition with Philological and Historical Commentary, Ph.D dissertation, University of Pennsylvania, 1977.; W.F. Albright, “Some Important Recent Discoveries: Alphabetic Origins and The Idrimi Statue”, BASOR 1950, No: 118, s. 11-20; P. Bienkoeski,-A.Millard., “Autobiographies”, Dictionary of The Ancient Near East, London 2000, s.41; M von Dietrich,-O. Loretz., “Die Inschrift der Statue des Königs Idrimi von Alalah UF 13 1981, s. 201-269; Edward L Greenstein&David Marcus., “The Akkadian Inscription of Idrimi”, JANASCU, 1976, Vol: 8, s. 59-96; Edward L Greenstein., Ed. Sasson Jack M., “Autobiographies in Ancient Western Asia”, Civilizations of the Ancient Near East Vol III-IV, Newyork 2. Baskı 2006, s.2421-2432; Tremper Longmann, Fictional Akkadian Autobiography, Indiana 1991; Mayer, R.-Opificius., “Archaologischer Kommentar Zur Statue Des Idrimi von Alalah”, UF 13 1981, s. 279-290; B. Landsberger, “Assyrische Königliste und ‘Dunkles Zeitalter’”, JCS 8 1954, s. 47-73; J. Aro, “Remarks on The Language of the Alalakh Texts,” Afo 17 1954-1956, s. 361-365; R. Borger, “Die Statueninschrift des Idrimi von Alalakh (um 1400 v. Chr.),” in K. Gallig et al., eds., Textbuch zur Geschichte Israels (Tübingen, 1968), s.21-24; A. Kempinski&N. Ne’eman, “The Idrimi Inscription Reconsidered,” in Y. Aharoni, ed., Excavations and Studies. Essays in Honour of Professor Shemuel Yeivin (Tel Aviv, 1973), s.

Tercümesi:

1-14: Halep'te, ecdadımın evinde, bir saldırı (düşmanca bir taarruz) meydana geldi, öyle ki biz, annemin akrabalarının oturduğu Emar halkına sığınmak ve orada oturmak zorunda kaldık. Ağabeylerim de benimle birlikte orada kaldılar, fakat onların hiçbirinin benim gibi plânları yoktu. Bu yüzden, ben İdrimi, İlim-ilimma'nın oğlu, Fırtına Tanrısı'nın, Hepat'ın ve Alalah'ın hanımefendisi sahibem İhtar'ın sadık hizmetkârı kendi kendime şöyle düşündüm, **“her kim ki babasının mirasını ararsa, o asil bir kimsedir, fakat her kim ki Emar'ın sakinleri arasında kalırsa, o bir köledir (vasaldır)”**. Böyle düşünerek, atımı, harp arabamı ve seyisimi (at uşağımı) aldım ve oradan uzaklaştım.

14-20: Çölü geçtim ve Sutu muhariplerinin arasına geldim. Geceyi onlarla, üstü örtülü harp arabamın içinde geçirdim. Ertesi gün tekrar yola düştüm ve Kenan (memleketine) gittim. Ammiya şehri Kenan memleketindedir.

20-26: Halep'ten, Mukiş'ten, Ni'i ve Nuhaşşe'den gelen insanlar Ammiya'da yaşıyorlardı ve onlar benim kendi efendilerinin oğlu olduğumu anladıkları zaman, etrafımda toplandılar. Ben onlara şöyle dedim:

26-29 : **“Ben sizin lideriniz oldum.”** Daha sonra Hapiru muharipleri arasında yedi sene oturdum. Kuşları azad ettim ve fal açtırdım.

29-34: Yedinci yılda Fırtına Tanrısı benim yanımda oldu, bu yüzden ben gemiler yaptım ve askerlerimi onlara bindirdim ve denizde Mukiş'e doğru yol aldım. Casius Dağında karaya ulaştım ve sahile çıktım.

35-42: Memleketim beni işittiği zaman, onlar bana büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar getirdiler ve birgün içerisinde Ni'i, Nuhaşşe, Mukiş memleketleri ve benim kendi şehrim Alalah benimle anlaştılar. Müttefiklerim işittiği zaman, onlar da bana geldiler. Ve onlar benimle bir antlaşma yaptıkları zaman, ben onları güvenilir müttefiklerim olarak kabul ettim.

42-51: Yedi yıldan beri, Hurri muhariplerinin kralı, Büyük Kral Barratarna, bana düşman idi. Yedinci yılda, ben, Anwanda isimli elçimi, Hurri muhariplerinin kralı, Büyük Kral Barratarna'ya gönderdim ve onlarla müttefik oldukları zamanlarda atalarımın antlaşmaları hakkında ona her şeyi anlattırdım ve bizim Hurri muhariplerinin daha önceki kralları ile olan ilişkilerimiz memnuniyet verici idi, çünkü onlar aralarında bir bağlılık anlaşması yapmışlardı.

51-58: Büyük Kral, atalarımızın muahedelerini ve onlar arasında yapılan anlaşmayı işitti ve onlar elçime antlaşmanın sözlerini bütün ayrıntıları ile okudular. Böylece bizim antlaşma şartlarımızın belirlenmesi üzerine o, benim vergimi kabul etti. Daha sonra ben sadakatimi samimi bir şekilde arzettim, takdimeler yaptım, mal-mülk kayıplarımı telâfi ettim. Ve ona, sadık bir vasali olacağıma dair bağlılık yemini ettim.

58-63: Sonra ben kral oldum. Civardaki krallar, Alalah'ta bana karşı saldırıya geçtiler. Onlar, vaktiyle atalarımın cesetlerini toprağın üstüne, üst üste yığmışlardı, bu

211-220; Nadav Na'aman., “A Royal Scribe and His Scribal Products in The Alalakh IV Court”, OA 19, 1980, s. 107-116. Jack M. Sasson., “On Idrimi and Sarruwa, the Scribe”, ed. M.A. Morrison and D.I. Owen, Studies on the Civilization and Culture of Nuzi and The Hurrians, in Honor of Ernest R. Lacheman, Winona Lake-Indiana 1981, s.309-324.

yüzden ben de onların cesetlerini toprağın üzerine, üst üste yığmak suretiyle onların seferberliğine(savaşına) son verdim.

64-67: Sonra, piyadelerimi aldım ve Hatti- memleketine hücum ettim. Onların idaresi altındaki yedi şehri, ki bu şehirler Paşsahe, Damarut-re'i, Hulahhan, Zise, Ie, Uluzina ve Zaruna idiler, tahrip ettim. Hatti ülkesi toplanmadı ve bana karşı yürümedi, bu yüzden ben istediğimi yaptım. Onlardan esirler aldım, onların mallarını-mülklerini ve değerli eşyalarını ganimet olarak aldım ve onları yardımcılara, akrabalarım ve dostlarıma dağıttım. Onlarla birlikte ganimetler aldım.

77-86: Sonra Mukiş'e döndüm ve başkentim Alalah'a girdim. Hatti'den getirdiğim esirler, eşyalar, mal-mülk ile bir saray inşa ettim. Rejimimi (yönetim düzeni), kralların rejimi gibi yaptım. Kardeşlerimi kralların kardeşleri gibi, oğullarımı kralların oğulları gibi, akrabalarımı kralların akrabaları gibi yaptım. Memleketimdeki sakinleri (oturan halkı) güvenli bir şekilde yerleştirdim ve hattâ evi barkı olmayanı da orada iskân ettim.

86-91: Sonra, memleketimi teşkilâtlandırdım ve şehirlerimi önceki şehirler gibi yaptım. Atalarımız Alalah'ın tanrıları için düzenli ritüeller yaptıkları için ve kurbanlar sundukları için, ben onların bu geleneğini sürdürdüm. Yaptığım bu işlerden dolayı oğlum IM-nirari'yi (Adad-nirari) onlara (tanrılara) emanet ettim.

92-98: Her kim benim heykelime zarar verirse, onu Göğün tanrısı mahvetsin, Yerin tanrısı soyunu sopunu kurutsun ve Yerin tanrısı onun krallığını parçalasın. Her kim onu değiştirir veya yerinden kaldırırsa, göğün ve yerin efendisi Fırtına Tanrısı ve büyük tanrılar onun neslini yok etsinler ve tohumunu memlekettten ebediyen atsinlar.

98-101: Şarruwa, devletin yazıcısıdır (kâtibi). O (metni) yazmış, kopya etmiş ve yeniden gözden geçirmiştir. Ve şimdi yerin ve göğün tanrıları, onun (İdrimi) heykeli için bu metni yazan kâtip Şarruwa'yı korusunlar, onu sağlık içinde yaşatsınlar, tanrılar onu korusunlar ve himaye etsinler. Gökyüzünün ve yeraltı dünyalarının ve ruhların efendisi Tanrı Şamaş, onun koruyucusu olsun.

102-104: Otuz yıl hüküm sürdüm. İcraatlarımı heykelimin üzerine yazdırdım. Halkım onu okusun ve mütemadiyen beni hatırlasın.¹⁴

Söz konusu kitabeden anlaşıldığına göre, İlim-ilimma'nın oğlu İdrimi, genç iken, ailesinin başına gelen kötü bir hadise dolayısıyla baba evi olan Haleb'i terk etmek ve annesinin akrabalarının yaşadığı Emar kentine sığınmak zorunda kalıyor. Ağabeyleri ile birlikte Emar'da bir süre ikamet eden İdrimi, burada oturmanın kendisine hiçbirşey kazandırmayacağını düşünerek ve baba mirasına yeniden sahip olabilme amacıyla Emar'ı terk ediyor. Yanında atı, harp arabası ve seyisi dışında hiç kimse olmadığı halde, çölü aşarak Kuzey Kenan'daki Ammiya'ya ulaşmayı başarıyor. Aslında Ammiya ilginç bir kenttir. Çünkü burada Halep'ten ve Halep'in batısında bulunan Mukiş, Ni'i ve Amae'den gelen insanlar oturmaktadırlar. Öyle anlaşılıyor ki, bu insanlar İdrimi'nin soydaşları idiler ve belki de onlar Mitannili Barratarna'nın saldırıları yüzünden ülkelerini terk ederek bu kente (Ammiya) yerleşmek zorunda kalan mültecilerdi. Doğrusunu söylemek gerekirse,

¹⁴ Söz konusu metnin İngilizcesi için bkz: Edward L. Greenstein&David Marcus, a.g.m., 1977, s.67-68.

İdrimi'nin, kitabesinin baş tarafında sözünü ettiği kötü hadise belki de Haleb'in Barratarna tarafından istilâ edilmesi hadisesi idi. Belki de bu yüzden, İdrimi ve ailesi, baba ocağını terk etmek zorunda kalmışlardı. İşte şimdi, Barratarna yüzünden ülkelerini terk etmek zorunda kalan bütün insanları, kaderleri, Ammiya'da bir araya getirmişti. Burada yaşayan insanlar, İdrimi'nin, beylerinin oğlu olduğunu anlar anlamaz, hemen onun etrafında birleştiler ve İdrimi de kendisini bu insanların önderi olarak ilân etti. Ammiya'da Habirular'ın arasında yedi yıl geçiren İdrimi, yedinci yılın sonunda Fırtına Tanrısı'nın yardımıyla gemiler inşa etti ve adamlarını bu gemilere bindirerek Mukiş memleketinde karaya ayak bastı.

Memleketinin insanları, beylerinin ülkeye geri dönmeyi başardığını öğrendikleri zaman ona büyük ve küçükbaş hayvanlar getirdiler. Ni'i, Nuhaşşe, Mukiş ve Alalah şehirleri İdrimi ile hemen anlaştılar. Müttelikleri de İdrimi'nin yanına gelerek, onunla ittifak ettiler. Fakat iş bununla bitmiyordu. Çünkü yedi yıldan beri korkulu rüyası olan Hurri muhariplerinin kralı Barratarna ile de anlaşması gerekiyordu. Barratarna ile eşit şartlara dayalı bir antlaşma yapması imkânsızdı. Eğer İdrimi ülkesinde kral olmak istiyorsa, mutlak surette Mitanni kralı Barratarna'ya bağlılık yemini etmek ve onun vasali olmak zorundaydı. Nitekim o da böyle yaptı. Anwanda isimli bir adamını Mitanni kralına göndererek onu ikna etmeyi başardı. Barratarna, İdrimi'yi yeminle kendisine bağladı ve onu Alalah'ın kralı olarak tahta oturttu. Ancak Alalah'ın etrafındaki düşmanlar İdrimi'ye karşı cephe aldılar ve ona karşı saldırıya geçtiler. Fakat anlaşıldığı kadarıyla İdrimi, düşmanlarının saldırısını önlemeyi başardı. Daha sonra Hatti ülkesine bağlı yedi şehri yağmalayan İdrimi, bu kentlerden topladığı ganimeti vatandaşlarına, dostlarına ve akrabalarına dağıttı. Ardından Mukiş memleketine dönen İdrimi, başkenti Alalah'ta kendisi için bir saray inşa etti. Kentini, Eski Yakın Doğu'nun kralları gibi idare eden İdrimi, kardeşlerini kralların kardeşleri, oğullarını kralların oğulları, akrabalarını kralların akrabaları gibi yaptı. Halkını güven içinde yaşattı, evi olmayanları ev bark sahibi yaptı. Memleketini düzenli bir şekilde organize eden İdrimi, atalarının, Alalah tanrıları için yaptığı ritüelleri ve kurbanlar sunma geleneğini devam ettirdi. Oğlu Adad-Nirari'yi de bu işlere memur etti.

Kitabesinin son kısmında İdrimi, heykeline zarar verecek olanlara Tanrılar huzurunda lânet ederken, onu koruyacak olanlara dua etmektedir. İdrimi ayrıca, bu kitabesinin metin yazarı olan Şarruwa'yı tanrıların koruması ve himaye etmesi dileğinde bulunmaktadır.

İdrimi, otuz yıl hüküm sürdüğünü ifade ederek, başından geçen her şeyi ve icraatlarını heykelinin üzerine yazdırdığını, halkının bu metni okumasını ve mütemediyen kendisini hatırlamasını temenni etmektedir.

Metnimizin içeriği ile ilgili olarak verdiğimiz bu bilgilerden sonra, bazı hususları açığa kavuşturmalıyız. İdrimi, oğlu Addu-nirari'yi (Adad-Nirari) kendisine ait görevleri yerine getirmesi için vazifelendirdiğini anlatıyor. Bu ifadeyi anlamak gerçekten zordur. Acaba İdrimi daha hayattayken oğlu Addu-nirari'yi iktidarına ortak mı etmişti, yoksa sadece dini vazifeleri mi ona yüklemişti? Eğer Addu-nirari gerçekten kral olduysa, ona ait belgeler olmalıydı. Halbuki hiçbir belgede Alalah üzerinde hüküm süren Addu-nirari isimli bir kraldan söz edilmez. İkinci problemimiz de şudur: Woolley'in arkeolojik deliller üzerinde yaptığı değerlendirmeye göre, heykel Alalah'ın IV. tabakasından sonraki bir

katmanda bulunmuştur. Halbuki heykelin üzerindeki kitabe İdrimi'yi kral olarak tasdik etmekte ve diğer yazılı belgeler de onun Kizzuwatnalı Pilliya ve Mitannili Barratarna ile çağdaşlığını doğrulamaktadır. Adı geçen son iki kral, Alalah'ın IV. tabakası ile çağdaş yaşadıklarına göre, İdrimi'nin heykelinin IV. tabakanın hemen üzerinde yer alan tabakada bulunması tuhaf görünmektedir. Fakat bize öyle geliyor ki, İdrimi'nin heykeli ve bu heykelin üzerinde yer alan ve İdrimi'nin icraatlarını anlatan kitabe, İdrimi'nin ölümünden sonra kaleme alınmıştı. Bütün bunlar, onun Mitannili Barratarna ve Kizzuwatnalı Pilliya ile çağdaş yaşamış olduğu gerçeğini değiştirmez.

Bu bilgiler ışığında şöyle bir çağdaşlık tablosu çıkarabiliriz:

<u>Mitanni</u>		<u>Kizzuwatna</u>		<u>Alalah</u>		<u>Hatti</u>
Barratarna	~	Pilliya	~	İdrimi	~	Zidanza

Bu çağdaşlık tablosunda Hatti memleketi'nin başında hüküm süren kralın Zidanza olduğunu düşünüyoruz. Çünkü Hitit kralı I. Mursili'nin, eniştesi Hantili tarafından öldürülmesiyle başlayan ve Telepinuş'un iktidarına kadar süren yaklaşık 50 yıllık kaos döneminde, Pallia isimli bir Kizzuwatna kralının, Hitit kralı Zidanza ile bir antlaşma yaptığı ifade edilmektedir.¹⁵

Buradaki Palliya, İdrimi'nin antlaşma yaptığı Pilliya olmalıdır. Fakat Hatti memleketi kralı Zidanza'nın I. Zidanza mı yoksa II. Zidanza mı olduğunu tam olarak bilemiyoruz. Bununla birlikte, bütün bu kralların MÖ. 16. yüzyılın sonları ile MÖ. 15. yüzyılın başlarında yaşamış olabileceklerini tahmin ediyoruz.

İdrimi'nin heykeli üzerindeki kitabe, Addu-nirari'yi, (İlimilimma'nın oğlu) İdrimi'nin oğlu ve halefi olarak gösterirken, Alalah'ın IV. tabakasında bulunan tabletler İdrimi'ye oğlu Niqmepa'nın halef olduğunu, Niqmepa'ya da daha sonra oğlu İlimilimma (II ?) 'nın halef olduğunu belirtirler. Bu tabletlerin hiçbirinde Addu-nirari kral olarak görünmez. Başlangıçta, İdrimi'nin, Alalah kralı olarak, Niqmepa'ya öncülük ettiği gerçeği göz ardı edilmiş ve sülale krallarının sıralaması şöyle yapılmıştı:¹⁶

Niqmepa
İlimilimma
İdrimi
Addu-nirari

İdrimi (I), Niqmepa'nın babası olarak kabul edilmişti. İdrimi'nin oğlu Addu-nirari, Mısır'a EA 51 numaralı mektubu¹⁷ gönderen Nuhaşşe kralı Addu-nirari ile idantifiye edilmişti. EA 51 numaralı mektubun göndericisi olan Nuhaşşe kralı Addu-nirari, Hitit kralı I. Şuppiluliuma'nın Ugarit ile yaptığı antlaşma metninden anlaşıldığına göre, Şuppiluliuma yönetimindeki Hitit istilâsına karşı direnen Kuzey Suriye koalisyonunun bir üyesi idi. Bu antlaşma, MÖ. 14. yüzyılın ortalarında, söz konusu koalisyon Hititler tarafından yenilgiye uğratıldıktan sonra Alalah'ta yapılmıştı. Muhtemelen Hititler tarafından Alalah IV'ün tahrip edilmesi hadisesi, MÖ. 14. yüzyılın ortalarına tarihlenir ki, burada arkeolojik delillerle yazılı vesikaların vermiş olduğu bilgiler, birbiriyle örtüşür.

¹⁵ Ekrem Memiş, Eskiçağ Türkiye Tarihi, Çizgi Kitabevi, Konya 2009, s. 97

¹⁶ Dassow, a.g.e., 2008, s. 26

¹⁷ Bu mektup hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: William L. Moran, The Amarna Letters, London 1992, s. 122

Görülüyor ki, MÖ. 15. yüzyılda Alalah ve çevresinde meydana gelen tarihi hadiselerden yola çıkarak, Alalah krallarının kronolojik bir sıralaması yapılmaya çalışılmışsa da, önerilen tablolar devamlı surette kafaları karıştırmaktadır.¹⁸ Nitekim Wiseman, Alalah'ın IV. tabakasında ele geçirilen tabletlerin vermiş olduğu bilgileri yeniden değerlendirerek, Alalah krallarının sıralaması ile ilgili olarak şu tabloyu önermiştir:¹⁹

İdrimi Niqmepa İlimilimma (II)

Wiseman, Addu-nirari'nin tabletlerde zikredilmemesi hususunda da iki farklı görüş öne sürmüştür: Ya Addu-nirari İdrimi'den sonra Alalah'ı çok kısa bir süre idare etmiş ve bu yüzden onun dönemine ait hiçbir vesika kalmamıştır ya da İdrimi onu sadece dini yükümlülükleri yerine getirmekle görevlendirmiş, kendisine veliaht olarak da Niqmepa'yı tayin etmiştir.

Wiseman'ın Alalah IV'deki sülalenin yeniden yapılandırılması ve bu sülale krallarının Mitanni ve Kizzuwatna kralları ile olan çağdaşlıkları hususundaki önerisi, pek çok bilim adamı tarafından da kabul edilmiştir. Biz de, Wiseman'ın görüşlerine katılıyor ve onun teklif etmiş olduğu Alalah sülalesi kral tablosunu inandırıcı buluyoruz.

Wiseman'ın bu tablosundan da anlaşılacağı üzere, 30 yıl boyunca Alalah'ı idare eden İdrimi'den sonra yerine oğlu Niqmepa geçmişti.²⁰

¹⁸ Dassow, a.g.e., 2008, s. 27

¹⁹ D.J. Wiseman, The Alalakh Tablets, London, 1953.s. 5

²⁰ D.J. Wiseman, a.g.e., s. 7-8

İDRİMİ'NİN HEYKELİ

BİBLİYOGRAFYA

- ALBRİGHT, W.F., “Some Important Recent Discoveries: Alphabetic Origins and The Idrimi Statue”, BASOR 1950, No: 118, s. 11-20.
- ARO, J., “Remarks on The Language of the Alalakh Texts,” Afo 17 1954-1956, s. 361-365.
- BİENKOEŠKÍ, P.,- Millard, A., “Autobiographies”, Dictionary of The Ancient Near East, London 2000, s.41.
- BORGER, R., “Die Statueninschrift des Idrimi von Alalakh (um 1400 v. Chr.),” in K. Galling et al., eds., Textbuch zur Geschichte Israels (Tübingen, 1968), s.21-24.
- CASANA, Jesse., “Alalakh and the Archaeological Landscape of Mukish: The Political Geography and Population of a Late Bronze Age Kingdom”, BASOR 353, 2009, s.7-37.
- COLLON, Dominique., The Seal Impressions from Tell Atchana/Alalakh, Germany 1975.
- DASSOW, Eva Von., State and Society in The Late Bronze Age: Alalah under The Mitanni Empire (Studies on the Civilization and Culture of Nuzi and The Hurrians), USA 2008.
- DİETRİCH, M von.,- LORETZ, O., “Die Inschrift der Statue des Königs Idrimi von Alalah UF 13 1981, s. 201-269.
- GREENSTEİN, Edward L. & MARCUS, David., “The Akkadian Inscription of Idrimi”, JANESCU, Volume 8: 1976, New York 1977, s. 59-96.
- GREENSTEİN, Edward L., & MARCUS, David., “The Akkadian Inscription of Idrimi”, JANASCU, 1976, Vol: 8, s. 59-96.
- GREENSTEİN, Edward L., ed. SASSON Jack M., “Autobiographies in Ancient Western Asia”, Civilizations of the Ancient Near East Vol III-IV, Newyork 2. Baskı 2006, s.2421-2432.
- HESS, Richard S., “Alalakh Studies and the Bible: Obstacle or Contribution?”, Scripture and Other Artifacts, Essay on The Bible and Archaeology in Honor of Philip J. King, Eds. M.D. Coogan, J.Cheryl Exum, Lawrance E. Stager., Westminster John Knax Press, 1994, s. 199-215.
- KEMPİNSKÍ, A., & NA’AMAN, N., “The Idrimi Inscription Reconsidered,” in Y. Aharoni, ed., Excavations and Studies. Essays in Honour of Professor Shemuel Yeivin (Tel Aviv, 1973), s. 211-220.
- LANDSBERGER, B., “Assyrische Königliste und ‘Dunkles Zeitalter’,” JCS 8 1954, s. 47-73.
- LONGMANN, Tremper., Fictional Akkadian Autobiography, Indiana 1991.
- MAYER, R.-OPİFİCIUS., “Archaeologischer Kommentar Zur Statue Des Idrimi von Alalah”, UF 13 1981, s. 279-290.
- MEMİŞ, Ekrem., Eskiçağ Türkiye Tarihi, Çizgi Kitabevi, Konya 2009.
- MEYERS, Eric M., “Alalakh Texts”, The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East I, Oxford University Press 1997, s.59-61.
- MORAN, William L., The Amarna Letters, London 1992.
- NA’AMAN, Nadav., “A Royal Scribe and His Scribal Products in The Alalakh IV Court”, OA 19, 1980, s. 107-116.

- OLLER, G.H., *The Autobiography of Idrimi: A New Text Edition with Philological and Historical Commentary*, Ph.D dissertation, University of Pennsylvania, 1977.
- OPPENHEIM, A. Leo., “Babylonian and Assyrian Historical Texts”, ANET, Princeton University Press 1969, s. 556-558.
- SASSON, Jack M., “On Idrimi and Sarruwa, the Scribe”, ed. M.A. Morrison and D.I. Owen, *Studies on the Civilization and Culture of Nuzi and The Hurrians, in Honor of Ernest R. Lacheman*, Winona Lake-Indiana 1981, s.309-324.
- SMITH, Sidney., *The Statue of Idrimi*, BIAA, London, 1949.